

Миодраг Новаковић

Два есеја

ЧАВКЕ НАПАДАЈУ

У Кини је својевремено изведен експеримент над голубовима којима су у мозак уграђене електроде тако да летом птице може да се даљински безбедно управља са земље. Бежична команда од помоћи је људима да се боље снађу у компликованим медицинским захватима, као и у неким природним непогодама. У Америци су, исто тако, научили пчеле да уместо за поленовим прахом трагају за барутним прахом и минама постављеним у земљи, док су и делфинима, такође у ратне сврхе, уграђене подводне камере. Несумњиво је да даљинска електронска навигација пресудно помаже људима у ратовима који се воде против других људи.

С друге стране, у актуелним временима заснованим на новим планетарним и космичким комуникационим технологијама, као да ни птице не желе више да остану сасвим по страни. О томе на најбољи начин сведочи текст објављен под насловом "ВРАНЕ НАПАЛЕ ЧАЧАНЕ", објављен у листу Политика 11 јуна 2011 године.

„У чачанском насељу Љубић кеј, извештава ТАНЈУГ, више јата врана

узнемирила су житеље тог дела града, који су због напада птица били принуђени да се склањају у куће. Пошто се јата црних птица нису удаљавала, а нешто слично мештани нису раније доживели, обавестили су прво комуналну, а онда и редовну полицију.

Чачанка Славица Радичевић, која је била на мети птица, каже да се на њу, чим је изашла на улицу, великом брзином устремила врана. У комуналној полицији су потврдили да су из овог насеља добили позив уплашених грађана па су одмах отишли на лице места. „Наша патрола је тамо остала до увече, али се птице више нису појављивале“, изјавио је комунални полицајац Мирко Вучићевић. Затражено је и мишљење ветеринара, који претпостављају да су се вране узнемириле јер су осетиле опасност за своја гнезда и младунце у њима.“ Зато су, можда, реаговале претераном снагом и не бирајући циљеве.

Међутим, ко је први почео?

Алфред Хичкок је још давне 1963 године снимео филм *Птице* дочаравши у том филму језовиту атмосферу и у екстеријеру и у ентеријеру слично оној приказаној у филму *Психо* (1960) за који је сам рекао да га је правио с

циљем да зауставља дах гледаоцима. Међутим, у филму *Птице* Хичкок је страву довео до апсурда, до оне границе, како истиче професор Влада Петрић, на којој почиње да добија филозофски смисао о релативности поретка животињског царства, у коме се човек одређује и схвата само као један од многих елемената природе! Хичкоково схватање психологије страха даје оваквој врсти филмова посебно обележје: редитељ одабира такве ситуације у којима страх прелази у душевну поремећеност коју помно анализује камера.

Заиста, ко зна зашто и због чега нас је филмски жанр страве и ужаса својевремено почео да уводи у круг мистичног дејства и предавања филмској игри у једном двоструко нестварном свету, нестварном по томе што на екрану постоји само слика – илузија фантастичног призора који објективно не постоји. Међутим, гледалац има пун доживљај тога света, понекад интензивнији од оног који прозводи суочавање са самом стварношћу. Али, данас, очигледно, више се не ради само о уверљивости кинестетичког доживљаја у три димензије, са или без наочара, већ о правом вишедимензионалном рату који су птице повеле против људи.

Дакле, у глави имају електроде, опремљене су камерама, могу да нањуше где је барут и где су минска поља – међусобну комуникацију одржавају помоћу можданих радио-локатора, рат заиста може да почне.

Уосталом, да ли је од неког цивилизацијског постојања важнија појава неког вулкана или оно што се догађа под Земљом или драма рађања неке нове звезде или, на пример, океана који мисли, као у научно-фантастичном филму Андреја Тарковског *Соларис*, или је то, на пример, појава јата птица

опремљених најсавременијим електронским оружјем и спремних да ратују?

Извештавајући о Хичкоковом филму страве и ужаса *Птице*, из 1963 године, штампа саопштава: „Пуњене птице које крстаре изнад Антони Перкинса у филму *Психо*, из 1960, године, показале су се необично пророчким. У најновијем Хичкоковом филму *Птице* оне се појављују уживо са осветом, ројећи се у десетинама хиљада како би терорисале становнике једне мале заједнице северно од Сан Франциска. Хичкок каже: „Они су жртве СУДЊЕГ ДАНА. Ја сам осетио да ће после филма *Психо* људи да очекују нешто што ће тај филм да надмаши.

Род Тејлор и Типи Хедрен представљају глумачки пар који се бори са тим крилатим терором који је дочарао Хичкоков тим задужен за специјалне ефекте. Они су дотакли призоре страве и ужаса комбинацијом задње пројекције, анимацијом и аутентичним изгледом механичких птица.

Ко је тада могао и да помисли да ће једнога дана и та Хичкокова холивудска машта да буде надмашена и да ће аутентичне сцене са јатима побеснелих птица, без задње пројекције, без дигиталне анимације и без других филмских трикова и ефеката, моћи да непосредно и на документаран начин буду снимљене у Чачку!?

УБРЗАВАЊЕ ВРЕМЕНА

Давос, смештен високо у швајцарским планинама, као идеално место за лечење, беспосличарење, безвремено филозофирање и бесконачне разговоре који се воде међу пацијентима различитих националности оболелим од туберкулозе, први је у колективну меморију света својим романом *Чаробни бреџ* унео нобеловац Томас Ман. У Да-

восу, крајем месеца јануара 2010, за заједничким правилима посткризне реалности у свету масовно оболелом – не од туберкулозе, него од финансијске кризе која је избила у периоду од 2007–2009 године – трагало је 2500 учесника Светског економског форума. Свеобухватан одговор на бројна постављена питања није нађен, али је зато констатовано да је тежиште економске моћи у међувремену измештено са Запада на Исток, да ће привредни развој у годинама које долазе предводити некада најнеразвијеније земље као што су Кина, Индија, Бразил, Русија, Мексико... Речено је, додуше, да одговорност према сиромашнијем делу планете постаје велика обавеза политичких и финансијских лидера богатог пословног и финансијског света у новом дигиталном добу муњевите размене информација... али се, ето, сада подразумева да је коначно отклоњена предрасуда да богат пословни и финансијски свет живи и успешно функционише само на Западу. С друге стране, чак и када нисмо у стању да тачно дефинишемо шта је то у ствари предрасуда увек негде у подсвести осећамо да је то феномен који у себи садржи нешто што се подразумева, феномен ко зна када и од кога наслеђен, вештачки усађен и некритички прихваћен, па зато мрачан и харангирајући, некада крајње узбуђујући. То осећање, тај феномен, може да поприми заводљиви облик лако и незаслужено стеченог преимућства над неким или над нечим, да испољи илузорну моћ и надмоћ неодређених женских особина и управо из таквих и сличних разлога на своје предрасуде трошимо највитаљније енергије и време, негујемо их и упорно одржавамо у себи. Све то чинимо зато што живимо у вечитом страху да нас, ако се колективним предрасудама, којим случајем, пра-

вовремено и сасвим не приклонимо и не подредимо, већина не одбаци и не пошаље у ропотарницу историјског сећања. То ће са нама да учине они који не само да умеју својим предрасудама да владају, него који умеју и да их креирају, актуелизују, усавршавају, развијају и пресађују другима. „Живимо, каже Жарко Драгојевић, у свету разоноде и потчињености, да не бисмо живели у свету духа и отпора. Разонода нас разоружава зато што се оно што нас забавља не осуђује. Трагичну историјску чињеницу геноцида над једним народом, Индијанцима, ми прихватимо без моралне осуде, на њу немамо право након што смо се тиме забављали!“ Сећамо се у овај час како нас је Његова Светост Патријарх Српски Господин Павле, опомињао: „Није живот забава!“ говорио је. Ако нас данас ипак забављају јунаци различитих ријелити програма, ако нас забављају призори разарања, насиља, понижења и ратовања, бомбардовања, буна и устанака који се догађају широм планете, јер је гледаност управо таквих програма, показало се, најисплативија и највећа, онда заиста немамо право да се љутимо када неочекивано постанемо јунаци светског кошмара и ријелити шоуа у коме смо и сами бомбардовани.

Градећи свет виртуелне опијености предрасудама, које шире медији подељени по интересним сферама глобалних утицаја, потпуно смо сметнули с ума како изгледају прави простор, реално време и реални људи на широким земаљским просторима, како изгледају и они људи, чак, који нас непосредно окружују. Тако нам се догодило да смо, једноставно, преспавали чињеницу да је у деџим рукама одавно мобилни телефон марке Сони-Ериксон, лиценциран у Европи, дизајниран у

Јапану, произведен у Кореји, склопљен у Кини! Из Немачке стиже поклон – музичка играчка која се својим новим европским власницима обраћа и на познатом енглеском и на непознатом кинеском језику! У трговинској размени са Европом, међутим, Кина сваког сата, извештавају новине, остварује суфицит од читавих двадесет милиона евра. А ја, ето, и даље прелиставам роман *Чаробни бреџ* немачког писца Томаса Мана у коме су детаљно и филозофски описани догађаји у месту Давос негде уочи Првог светског рата. О чему, дакле, обраћајући се главном јунаку романа, младом Немцу и инжињеру Хансу Касторпу, говори господин Сетембрини, сто постотни Европљанин, носилац идеје просвећености, италијански ерудита и хуманиста? Он говори о народима истока, о оним пацијентима санаторијума у Давосу који су азијатског порекла. „Не поводите се, каже Сетембрини, у души за њима, немојте допустити да вас инфицирају њихови појмови, напротив, супротставите им се својим бићем, својим вишим бићем, и нека вам је свето оно што је вама, сину Запада, божанственог Запада, сину цивилизације, по природи и традицији свето – на пример, време !

То расипање, та варварска великодушност у употреби времена јесте азијски стил – и то је без сумње разлог што се тој деци истока овде толико допада. Зар нисте никад приметили да кад Рус каже „четири часа“, то је исто као кад неко од нас каже „један“? Није тешко запазити да немарност тих људи у односу на време стоји у вези са дивљим пространством њихове земље. Где има много простора, тамо има и много времена – они и кажу да су народ који има времена и може да чека. Ми Европљани то не можемо. Ми имамо тако

мало времена као што наш племенити и тако фино разуђени континент има простора, ми смо упућени да брижљиво економишемо и са једним и са другим и да их користимо, инжињеру, да, користимо!“ Тако дакле изгледа предрасуда коју сам једном давно читајући ово велико дело класичне књижевности и падајући нехотице и неосетно под њен разложен утицај, сматрао једином, незаменљивом и непроменљивом истином.

Нема данас, за оног ко пажљиво чита закључке Светског економског форума одржаног у Давосу, а волео бих да то некако може да чује и сазна и давно преминули и славни писац Томас Ман, нема више ни простора ни времена ни на „варварском истоку“ ни на „божанственом Западу“, као што нема ни „варварског истока“ ни „божанског Запада“. И на Истоку је одавно почела јагма за простор и за време. Као да су два брза воза носећи следе путнике несвесне свих тих околности и крећући се сулудом брзином појурили право један другом у сусрет. Једино што ми сада, пре великог и, како стоје ствари, неизбежног судара, као и оног великог праска који научници ових дана интензивно настоје да произведу у великом акцелератору у Берну – опет, дакле, на простору Швајцарске и опет надомак Давоса – пада на памет јесте једна стара арапска пословица смишљена давно пре ових најновијих афричких побуна и устанака, а која каже: „Баво све убрзава, а Бог све успорава!“ Човек који истовремено гледа у два воза који јуре један другом у сусрет, човек који истовремено гледа у два супротна смера, лако може да постане разрок. А стара латинска мудрост каже: „Међу слепима онај који је разрок постаје краљ!“